Turun kaupungin asiantuntijalausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle koskien valtioneuvoston selontekoa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt Turun kaupungin strategiaohjaukselta kirjallista asiantuntijalausuntoa koskien valtioneuvoston selontekoa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta.

Turun kaupunki kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja korostaa, että alueellisten erojen tarkastelu on keskeinen osa kestävän kehityksen kokonaisuuden ymmärtämistä ja vaikuttavaa toimeenpanoa. Selonteko tarjoaa arvokkaan yleiskatsauksen kestävän kehityksen tavoitteiden etenemisestä ja sisältää useita tärkeitä linjauksia, mutta se jää osin hajanaiseksi ja korostaa hallinnollista näkökulmaa, kun taas kuntien keskeinen rooli kestävän kehityksen käytännön toimeenpanossa jää taka-alalle. Kunnat toteuttavat valtaosan kestävän kehityksen toimista – arjen palveluista, paikallisesta osallisuudesta ja elinympäristöjen kehittämisestä – ja tämän tulisi näkyä selonteossa systemaattisesti läpi kaikkien teemojen ja toimenpidekokonaisuuksien.

Alueellinen resilienssi ja paikallisten vahvuuksien hyödyntäminen ovat edellytyksiä kestävälle kehitykselle. Turun kaupunki toimii tässä työssä aktiivisesti, toimien esimerkkinä paitsi alueellisella tasolla myös valtakunnallisesti, erityisesti kuutoskaupunkien yhteistyön kautta.

Alueelliset erot kestävän kehityksen edistymisessä

Suomessa on havaittavissa merkittäviä alueellisia eroja kestävän kehityksen edistymisessä. Kaupungistuminen ja suurten kaupunkiseutujen vetovoima ovat luoneet kasvukeskuksia, kun taas monet maaseutualueet ja pienemmät kaupungit kamppailevat väestökadon ja palveluiden heikkenemisen kanssa.

Suurissa kaupungeissa, kuten Turussa, väestönkasvu tukee taloudellista kestävyyttä ja työmarkkinoiden dynaamisuutta, mutta samalla se lisää painetta kaupunkirakenteen tiivistämiseen ja luonnonvarojen kestävään käyttöön. Nämä kehityskulut korostavat tarvetta investoida joukkoliikenteeseen, vihreään infrastruktuuriin ja kestäviin asumisratkaisuihin. Alueellisessa edistyksessä on olennaista varmistaa, että talouskasvun hyödyt jakautuvat oikeudenmukaisesti koko alueelle, mikä tukee sosiaalista kestävyyttä ja yhteisöllisyyttä.

Alueellinen kehitys on yhä kaksisuuntaisempaa: samalla kun suuret kaupunkiseudut houkuttelevat väestöä, osaamista ja investointeja, monet pienemmät alueet kärsivät väestökadosta ja palveluiden heikkenemisestä. Tuoreiden elinvoimaindeksivertailujen mukaan 25 kärjessä olevasta kunnasta 19 sijaitsee suurten kaupunkien vaikutuspiirissä, kun taas Itä- ja Kaakkois-Suomessa sekä keskisessä Suomessa useat alueet sijoittuvat heikoimmin. Tällainen kehitys uhkaa lisätä alueellista eriarvoisuutta ja haastaa kestävän kehityksen tavoitteiden yhdenvertaisen toteutumisen. Aluekehityspolitiikan ja kestävän kehityksen toimeenpanon tulee entistä selkeämmin tukea sekä kasvavien että supistuvien alueiden erityistarpeita.

Alueelliset erot tarpeissa ja resursseissa

Ekologisten kestävyystavoitteiden saavuttamisessa kaupunkien merkitys on kriittinen, mutta Pariisin ilmastosopimuksen toimet ovat toistaiseksi keskittyneet lähes yksinomaan valtiotasolle ja kunnilta puuttuu edelleen tarvittavia resursseja. Kuntaliiton vuonna 2024 toteuttama kuntien ilmastokysely osoittaa, että 90 % suomalaisista asuu kunnassa, jolla on ilmastotavoite, ja 80 % kunnista on voimassa oleva ilmastosuunnitelma tai sellainen on valmisteilla. Huolestuttavaa on, että kuntien usko – niin omiin kuin valtionkin mahdollisuuksiin saavuttaa hiilineutraaliustavoitteet – on laskenut: vain 21 % vastaajista piti Suomen vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitetta mahdollisena vuonna 2024, kun vuonna 2021 osuus oli vielä 40 %. Tämä on linjassa selonteon huomion kanssa siitä, että Suomen kasvihuonekaasupäästöjen kehitys ei ole EU-velvoitteiden ja vuoden 2035 tavoiteuran mukainen. Ilmastokyselyn mukaan vain noin 30 % kunnista on varannut budjetissaan riittävästi resursseja ilmastotyöhön, mikä korostaa valtion roolia tavoitteiden mahdollistajana. Suurien kaupunkien, kuten Turun osalta huomionarvoista on, että kaupungin ilmasto- ja luontotoimet luovat merkittäviä kerrannaisvaikutuksia koko seudulle.

Alueelliset erot näkyvät myös tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoituksessa. Vuonna 2022 Suomessa käytettiin tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan noin 8,1 miljardia euroa, josta yli 60 % kohdistui Uudenmaan alueelle. Muiden suurten kaupunkiseutujen, kuten Turun ja Tampereen, osuus on huomattava mutta selvästi pienempi. Useat alueet – erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa – jäävät TKI-rahoituksen ulkopuolelle suhteettoman vähäisellä panostuksella. Vaikka suurimmat kaupunkiseudut kantavat vastuuta TKI-panostusten hyödyntämisestä vihreän ja digitaalisen siirtymän edistämisessä, valtion rahoituksen alueellinen kohdentuminen ei aina vastaa kaupunkiseutujen kasvupaineita tai osaamisen kehittämistarpeita. Kestävä kehitys edellyttää, että myös TKI-rahoitus huomioi alueiden erityispiirteet ja tukee paikallista uudistumiskykyä.

Inhimillisen ja kulttuurisen kestävyyden näkökulmasta kasvatus- ja opetusmaailman todellisuus erityisesti kasvavien kaupunkien ja väestöään menettävien alueiden välillä on entisestään eriytynyt. Merkittävä muutosvoima on maahanmuutto ja monikielisen väestön keskittyminen suurempiin kaupunkeihin. Yli 50 % kaikista maahanmuuttajataustaisista henkilöistä asuu Helsingin seudulla ja noin 70 % neljän suurimman kaupunkiseudun alueella (Helsinki, Tampere, Turku ja Oulu). Tämä alueellinen keskittyminen korostaa suurten kaupunkien erityisroolia maahanmuuttajaväestön kotoutumisessa, kielitaidon tukemisessa ja sosiaalisen kestävyyden vahvistamisessa. Turussa esimerkiksi joka neljäs varhaiskasvatusikäinen on monikielinen ja koulupolullakin jo joka viides. Kaupungissa on kouluja, joissa 90 % oppilaista on monikielisiä. Puutteellinen kielitaito on keskeinen segregaation taustatekijä, joka kaventaa erityisesti nuorten koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Selonteossa esitetty huoli oppimistulosten laskusta on perusteltu, ja sen torjumiseksi tarvitaan vahvempaa tukea kuntien mahdollisuuksille kehittää kohdennettuja tukitoimia ja kielitietoista pedagogiikkaa. OECD:n PISA-tutkimukset sekä THL:n alueelliset hyvinvointikartoitukset osoittavat, että erityisesti suurissa kaupungeissa koulutuksellinen eriytyminen ja sosiaaliset hyvinvointierot ovat kasvaneet, mikä korostaa tarvetta paikallisesti kohdennetuille ratkaisuille.

Turun kaupunki korostaa, että kulttuurin hyvinvointi- ja elinvoimavaikutukset tulee tunnistaa nykyistä selkeämmin osaksi kestävän kehityksen tavoitteita ja niiden toimeenpanoa paikallistasolla. Opetus- ja kulttuuriministeriön tilastojen mukaan valtionosuudet kunnalliselle kulttuuritoimelle ovat laskeneet reaalisesti viime vuosina, mikä on siirtänyt rahoitusvastuuta entistä enemmän suurille kaupungeille. Esimerkiksi vuonna 2023 opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet kunnille vähenivät 271 miljoonalla eurolla eli 7,5 prosentilla verrattuna edellisvuoteen. Tämä kehitys asettaa suurille kaupungeille, kuten Turulle, lisääntyviä paineita rahoittaa kulttuuripalveluita omista budjeteistaan, mikä korostaa tarvetta valtion ja kuntien väliselle yhteistyölle kulttuuritoiminnan turvaamiseksi.

Kuutoskaupunkien yhteistyön näkökulma

Turku on yksi maailman ensimmäisistä kaupungeista, joka on raportoinut vapaaehtoisesti kestävän kehityksen Agenda2030-tavoitteiden paikallisesta toimeenpanosta niin sanotun VLR-mallin (Voluntary Local Review) mukaisesti. Turun kokemukset osoittavat, että systemaattinen, strateginen ja tietoperustainen lähestyminen mahdollistaa kestävyyden integroimisen osaksi kaupungin johtamista ja kehittämistä. Valtio voisi hyödyntää näitä kokemuksia kansallisen raportoinnin tukena ja yhteistyön vahvistamisessa kuntien kanssa.

Turku on aktiivinen toimija kuutoskaupunkien (Espoo, Helsinki, Oulu, Tampere, Turku ja Vantaa) "SDG-strateginen johtaminen kaupungeissa" -teemaverkostossa, jota koordinoi Kuntaliitto ja jonka tavoitteena on edistää kestävän kehityksen strategista johtamista kunnissa sekä YK:n Agenda2030-tavoitteiden paikallista toteutumista. Verkosto tarjoaa työkaluja ja menetelmiä, kuten SDG-analyysiprosessin, ja järjestää tilaisuuksia ja sparrauksia myös muille kunnille. Se tukee kunnissa tehtävää kestävän kehityksen työtä jakamalla vertaisoppimiseen perustuvia käytäntöjä, vahvistamalla osaamista, edistämällä poikkihallinnollista yhteistyötä ja tukemalla kuntien kykyä integroida kestävän kehityksen tavoitteet osaksi paikallista johtamista ja päätöksentekoa.

Turku on lisäksi mukana erillisessä kuuden suurimman kaupungin ja valtion allianssiyhteistyössä. Allianssiyhteistyö on keskittynyt erityisesti kaupunkien sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden vahvistamiseen, muun muassa segregaation vähentämiseen, työllisyyspalveluiden kehittämiseen ja kansainvälisten osaajien houkutteluun. Tämä käytännönläheinen yhteistyö tukee paitsi kaupunkiseutujen kilpailukykyä, yhdenvertaisuutta ja osaavan työvoiman saatavuutta, niin myös näitä tavoitteita valtakunnallisesti. Turku on myös aktiivinen toimija kansainvälisissä verkostoissa, kuten Itämeren alueen kaupunkiverkostoissa ja kestävien kaupunkien maailmaanlaajuisessa järjestössä ICLEI:issä, joissa jaetaan parhaita käytäntöjä ja edistetään yhteisiä ilmastotavoitteita. Kaupunkiverkostot ovatkin arvokas resurssi myös SDG-työn kehittämisessä.

Suositukset alueellisten erojen huomioimiseksi

1. Turvataan riittävä ja pitkäjänteinen rahoitus kaupunkien kestävän kehityksen toimiin:

Rahoituksen tulee kattaa ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden ulottuvuudet ja tukea kuntien kykyä vastata paikallisiin ja tätä kautta myös valtakunnallisiin tarpeisiin pitkäjänteisesti ja vaikuttavasti. Lisäksi VOS-järjestelmää kehitettäessä tulee ottaa entistä paremmin huomioon kuntien erilaistuminen ja esimerkiksi segregaation aiheuttamat haasteet etenkin kasvavilla kaupunkiseuduilla.

2. Varmistetaan alueellisesti oikeudenmukainen rahoitus- ja ohjausjärjestelmä:

Kestävyystoimien resursoinnissa on huomioitava sekä kaupunkiseutujen kasvupaineet että harvaan asuttujen ja saaristoalueiden erityishaasteet.

3. Vahvistetaan sosiaalista kestävyyttä ja osallisuutta erityisesti nuorten näkökulmasta:

Panostetaan eriarvoisuuden ehkäisyyn, yhteisöllisyyteen ja nuorten hyvinvointiin paikallisesti toteutettavilla ratkaisuilla. Varmistetaan, että yhdyspinnat hyvinvointialueen ja kuntien työssä toimivat.

4. Vahvistetaan kuntien strategista roolia ja kansallista yhteistyötä:

Kuntien asema kestävän kehityksen toimeenpanon keskiössä tulee tunnustaa nykyistä selvemmin, ja yhteistyön rakenteet valtakunnallisen ja paikallisen tason välillä on rakennettava pitkäjänteisesti ja vaikuttavasti.

Yhteenveto

Turun kaupunki korostaa alueellisten erojen huomioimista kestävän kehityksen edistämisessä. Valtakunnallisia ohjelmia ja rahoitusta tulisi kohdentaa siten, että paikalliset erityispiirteet ja tarpeet huomioidaan. Turku on sitoutunut toimimaan aktiivisesti kestävän kehityksen edelläkävijänä ja jakamaan hyviä käytäntöjä muiden kaupunkien kanssa. Kaupunkien kestävää kehitystä on tärkeää tukea valtakunnallisesti niin, että alueiden erityispiirteet ja resurssitarpeet otetaan huomioon ja kuntien rooli tunnistetaan sekä käytännön toimeenpanijoina että strategisina kumppaneina Agenda2030-tavoitteiden saavuttamisessa.

Strategiaohjaus, Turun kaupunki